

רשימות חוברת קעא

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ תולדות, ב' כסלו, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — המשך רשימת ה"יומן" מי"ט כסלו תרצ"ג, ריגא.

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים"

יום הבהיר ר"ח כסלו, ועש"ק פ' תולדות, ה'תשנ"ט
ברוקלין, נ.י.

ליל כ' כסלו.

בדא"ח ר"ה פ"ז הובא ע"ד השגח"פ* גם על אַ שטרייעלע. פארוואס האב איך דאס גערעט אין חסידות ווייס איך ניט. ר"ה באַנאכט... (ולא סיפר. מ"מ) בקייץ ההוא הרי החלטתי ע"ד ההעתקה לחו"ל. והצטערתי אַ סאלדאַט פון פראנט וכשנזכרתי ע"ד איך שבא שדברתי מאמר הנ"ל בדא"ח ר"ה נח רוחי.

מאסר הב' של אדה"ז י"א שנשתחרר יט' כסלו. י"א נר הג'. וי"א נר ה'. ישב לא בפעטראפ' אלא בטאַינע סאוועט.

כשנסע אל גדולי המתנגדים, שאלוהו מפני מה אוכל הוא בשר עוף ויענה ווייל עס איז געשמאקער. נוסע בעגלה רתומה לשלשה סוסים? ווייל עס איז גיכער. לבוש אדרת אַ פיקסענע? ווייל עס איז וארעמער און גרינגער.

שמעתי מאדנ"ע בפשיטות שאי-הלימוד ב"ניתל" אינו שייך ללמוד פנימיות התורה, ללמוד חסידות (לא א"ל טעם ע"ז. כק"ש).

אם הי' הצ"צ לומד ב"ניתל" ווייס ניט דער עולם.

אגה"ק איהו וחיוהי הוגה ג"פ.

מש"כ אדה"ז בפיענא בליל הסתלקותו ונתן להצ"צ נשרף בשנת תרי"ז ואינו מאמר דא"ח. שאלתי: מענין פ"נ או עניני נשיאות, ענין בית הרב. וענני: מער דאס (אאחד מג' הנ"ל. וא"י איזה. מ"מ)

אין לברר ע"ד שנת הולדת אדה"ז מהקדמת השו"ע (שש"כ אדהאמ"צ שהי' אדה"ז בן ל' שנים וכו'. מ"מ), כי אדהאמ"צ לא הי' מדייק בכמו אלה.

רס' או רסא' שמח"ת והי' יום ד' — לברר עי"ז — אאדנ"ע: אידען היינט איז מיטואך. לא בכל יום ד' הערט מען דאס. כשם שמצוה להניח תפלין בכ"י שהוא מדאורייתא כך מצוה להגביל שעה בכ"י לחשוב ולעשות בענין הדרכת בני הבית ולהיות בונה בית.

ז' ברכות האחרונות של אדנ"ע, עדיין לא באו אדנ"ע לליוב' — אמהרשנ"ע דא"ח ודבר עד"ז ע"ד ח"י אלול וכו'. החסידים הזקנים בשם

(* עיין ילקוט תרפ"ו [91]. ולעיל קודם רשימת יט' כסלו ש"ז.

חסידי רמ"מ מהאראדאק היו אומרים שזה שעד כ"ו שנה הי' איש פשוט זהו שם הוי' העצמי כו'.

— וכן הוא ג"כ בא' מהמכ' שנולד ח"י אלול תנ"ח — .

הרמ"מ מהאראד' כמעט שלא הי' פעם א' באמירתו דא"ח שלא הי' מדבר ע"ד הבעש"ט און אַ וארט פון מגיד. כנראה, שהי' אצל הבעש"ט. גם ר"ן מצ'רנאבעל הי' אצל הבעש"ט. געפראָועט אז גלות והבעש"ט האט עם געבעטען אף שבת — כאחד העניים — ר"נ האט געמאַכט קדוש באַם בעש"ט. קדש אַף אַ גלעזעל. בעת הקדוש האט דער בעל שם מגלה אור עליו, איז אראגעפאַלען הכוס ונשבר. ליל ש"ק ויום ש"ק תבע אצלו הבעש"ט מה ששיבר הכוס, גרם היזק וכו' עד שהרבנית א"ל: ואס וילסטו פון עם אַ איד אַ ארעמאַן וכו' ויענה הבעש"ט: אַ שיינער ארעמאַן, זיינע קינדער ועלען פארען אַף זילבערנע קאַראָטען.

אדה"ז האט אויסגערעדט ר' מאטעל'ען בעד ההנהגה בעשירות וכו'. גם הצ"צ לא הי' שבע רצון ביותר מזה. הי' אומר: ואס נעמען זיי זאָן איבער. אַלץ אַפּן זיידעניס חשבון — על הנהגת ר' יעקב ישראל וכו'.

כשנפגשו אדהאמ"צ ור"מ מצ'ער' אר"מ: יוקח נא מעט מים, (אביסעל תורה?) ויענהו אדהאמ"צ: יוקח נא מעט מים. דער ואס ויל ניט לערנען בעט, לכה"פ, מעט מים.

אפשר שהי' זה בעת החתונה. והא דהי' גם אדה"ז אין זה סתירה כלל וכלל שיאמר אדהאמ"צ דא"ח.

פעמים צריך הי' להזכיר את אדהאמ"צ ע"ד אכו"ש ושינה.

אדה"ז אַז דאס איז ער בטוח שא"צ להזכיר אותו (אדהאמ"צ. מ"מ) ליינגען והוא רחום מאנטאג און דאנ' און יעלה ויבוא. וארעם אַז ער דאַוענט זעהט ער די די ענינים למעלה. אבער די מתיקות פון תפילות שבת ואלט מען געדאַרפט אַ עומד ע"ג.

ולא הי' ניכר כלל תנועות חיצוניות. לפעמים הי' נופל טליתו על כתפיו.

בין מנחה לנעילה — ביוהכ"פ — הי' יושב בשטריימעל. וזה לא עשו לא אדה"ז ולא הצ"צ. פאַרואס גם ע"ז ענה מהרשנ"ע אַז מ'וויל אַלץ ויסען וכו'

את אדה"ז אסרו והובילוהו יום ה' ערב — אור ליום ועש"ק — בש"ק לא נסעו. כי נשברה ד' אַקס דערנאך געפאַלען אַ פערד.

עקתין אַז די אַקסין האבען געשריען עכ"ל.

בקשוהו את אדה"ז שיוליכו, לכה"פ, את העגלה מן הדרך לצדדין — וארעם דער ואגען האט זיך ניט גערירט פון ארט — והסכים.

וזהו א' מהג' פעמים שע"ז כיון אדה"ז באמרו: דריי מאל אין לעבען איז עם אויסגעקומען למעלה מן הטבע.

כשהי' נשען אדה"ז על מקלו הי' חלוק אם הי' נשען וידו השמאלית למטה או להיפך. ולפעמים הי' מורה הדרך פון ואגען.

הצ"צ לסוף ימיו נשא משקפים אבל על מצחו מפני עין הרע.

המעות שהיו גובים — בימי מאסר הא' של אדה"ז — היו ניתנים לפקדון בידי הנאמן שבכל עיר ועיר — ר"א מסטאראשעלע שגם הוא נסע לקבץ כסף, אסף מאה אלף רוי"כ — כשיצא אדה"ז ולא הוצרכו לקחת הכסף מידי הנאמנים — והכלי כסף וזהב וכן בנדוניא של האברכים לא באו גם לידי גובינא — ואז לקח אדה"ז כסף המעמד של בית-רבי. כן מעמד דא"י וחלק מכסף הנגבה לצורך הפדי' ושלח לא"י — וע"ז הקפיד ר"א מקאליסק על שלא שלח כל כסף הפדי' לא"י — וחלק — מכסף הפדי' החזירו לנותנים.

הועד החליט שבני בית רבינו לא יקחו חלק בכל עבודה זו.

שר בביה"ס — פעטראפ' — הי' בא מזמן לזמן לראות שלום אדה"ז. שאלהו מה להביא לו לאכול ויאמר: איינגעמאָכץ. כשהביא א"ל שחפץ שיהי' משל יהודי. ובהחזירו לו האיינגעמ' נתן לו גם פתקא ועלי' כתוב "שמע ישראל הוי' אלקינו וגו'" — (כך דייק כק"ש פעמים בדברו. מ"מ) — כשבאה הפתקא לפני הצענזור, הרשה למוסרה. וכן באה ליד ר' מרדכי ליעפלער. זמן רב לא הבינו פירושה. אח"כ אמר ר"מ שמבין הוא כונת אדה"ז בזה. (על שאלתי מה היא, לא ענה. מ"מ).

חסידים היו מספרים אַז מ'האט אריינגעבראַכט אַ קוואַרט ומים היו תמיד בחדרו. און ברויט וזה הי' מאכלו. בש"ק הי' ג"כ מביאים לקדוש ביַער או מַעַד.

הפטורת ויצא: ועמי תלואים עד ובנביא נשמר. וישלח — חזון עובדי'.

ש"ח — תחלה הבדלה, אח"כ הדלקת נ"ח ואח"כ ויתן לך. עש"ק — הדלקת נ"ח ואח"כ נר שבת. אחר הדלקת נ"ח יושב אצל הנרות חצי שעה.

אדנ"ע מברך נ"ח בין מנחה למעריב. יושב בסמוך להם חצי שעה, קרה שהי' כותב אז. הי' לומד גמרא בסמוך להם זה הי' ג"כ אבל אחר החצי שעה כי חפץ שידלקו 50 מינוט עד שפעם ציוה שיוסיפו שמן כדי שידלקו שיעור זה. הי' מדליק נ"ח בבית אמו נ"ע, כל הח' ימים. אלא שבעש"ק לא הי' מחכה שם החצי שעה אלא חוזר מיד לביתו. אבל במוצש"ק מתעכב שם החצי שעה.

פארבריינגען לא הי' בחנוכה בהשתתפותו אלא שהי' משוחח עם הקינדער, מקציב בשבילי זמן יותר על הרגיל. נותן דמי חנוכה — מעות — בנר הד' או הה'.

מדליק נ"ח אחר הבדלה וקודם אמירת ויתן לך.
לא הי' מדייק בפתח שיהי' מדרום לצפון או מו"מ.

ליל כ' כסלו תרצ"ג*.

א. [1] כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אמר:

בדא"ח² ר"ה דשנת תרפ"ז (שנת המאסר והגאולה) הובא ע"ד השגחה פרטית* גם על אַ שטרייעלע³, אף שלא הי' שייך

(* עיין ילקוט תרפ"ו [91]³. ולעיל קודם רשימת יט' כסלו שנה זו⁴.)

(* ראה גם שיחת "ליל ב' כ' כסלו תרצ"ג, בסעודה" שנדפסה בלקו"ד לקוט ב' (ח"א לא, א ואילך).

1) בגוכתי"ק בא בראש העמוד העמוד דלהלן:

בשנת תרס"ח הי' אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בחורף במוסקבא. והי' שם גם ביום ההילולא של אדמו"ר הזקן, כד' טבת, שבו הי' אומר קדיש. והיו צריכים למנין לתפלת המנחה.

כידוע דרו אז במוסקבא על דאָורענאסטען (שטר הרשאה), וכל איש יהודי הי' צריך לשמור את עצמו בהילוכו ברחוב שלא יכירו בו, פן יבולע לו, והי' ג"כ יום קצר (בחורף), או שהי' עש"ק, ולכן למנחה נתאספו בקושי.

אדנ"ע הי' תמיד מקפיד על זמני התפלה, ולכן הוא כבר התפלל, אלא שהמתין למנין כדי לומר קדיש.

ואמר: אַז מ'ואלט ויסען ואס אַ אמן פון אַזאַ קדיש איז, (מועיל) בנפש רוח נשמה חי' יחידה, רוחני וגשמי, בני חיי מזונא, לדורי דורות — ואלט געוען כמה וכמה מנינים.

אח"כ התחילו להתאסף. האחרון להשלים המנין בא ר' ברוך שלום כהן, ועמדו להתפלל. ואמר אדנ"ע: פאראן אַ קדיש בשביל הנפטר, ישנו קדיש בשביל האומר, ויש קדיש שלהאומר הוא סולם ולהשומעים הוא צנור. ר"ת מהתיבות הראשונות של קדיש (יתגדל ויתקדש שמי רבה) הוא יוש"ר...

והעביר על זה קולמוס. — נדפס בשיחה הנ"ל ס"י (מ, א ואילך), ומשם נעתקו חלק מהפענוחים כאן.

2) ראה גם הערת רבינו בלקו"ד ח"ד תרכו, ב: "סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר: במאמרי ר"ה שלפני המאסר — שנת תרפ"ז — נדבר בתוך המאמר ענין שיטת הבעש"ט אודות השגחה פרטית שהוא גם בדצ"ח ובכל פרט ופרט וכו', אף שלא הי' שייך להמאמר. ולולא זאת — איני יודע אם הייתי יכול דורכטראגן (לסבול יסוריו ולצאת מן) המאסר" (נתבאר בארוכה בשיחת י"ב תמוז תשי"א — תורת מנחם התוועדיות ח"ג ע' 207 ואילך. לקו"ש חכ"ג ע' 157 ואילך).

3) נדפס ב"רשימות" חוברת ט' ע' 7 (אגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ חי"ד ע' תלט). ושם, שאדמו"ר הזקן אמר ש"לא מיבעי שההשגח"פ היא על העלה המתגלגלת, כ"א גם על אופני סיבת גלגולה, אם ע"י אדם או על ידי נשיבת רוח וכדומה".

4) ושם: "א"ל אדנ"ע — בטילוננו: נאַ זעה דן זאַנג כפופה לצד זה ושכולת זו לצד זה. השכולת וויס כלל ניט פון דרום וכו' אלא שההשגח"פ גזרה שזו תהי' כפופה וכו'".

(5) = גבעול קש.

להמאמר⁶. — פארוואס⁷ האב איך דאס גערעט אין חסידות, ווייס איך ניט. והתחיל לספר ר"ה באנאכט... (ולא סיפר. מ"מ). בקייץ ההוא הרי החלטתי ע"ד ההעתקה לחוץ לארץ, והצטערתי, א⁸ סאלדאָט אַוועקגיין פון פראנט, וכשזכרתי ע"ד איך שמעצמו בא שדברתי מאמר הנ"ל (ע"ד השגח"פ) בדא"ח ר"ה, נח רוחי⁹.

ב. מאסר הב' של אדמו"ר הזקן — יש אומרים שנשתחרר יט' כסלו. יש אומרים נר הג' דחנוכה. ויש אומרים נר ה' דחנוכה¹⁰. במאסר הב' ישב לא בפעטראפאָולאָוסקי (במבצר הפטרובלי), אלא בטאינע סאוועט¹¹.

כשנסע¹² אדמו"ר הזקן — לאחרי יציאתו מהמאסר — אל גדולי המתנגדים¹³, שאלוהו, מפני מה אוכל הוא בשר עוף? ויענה: ווייל¹⁴ עס איז געשמאקער. מפני מה נוסע הוא בעגלה רתומה לשלשה סוסים? ויענה: ווייל עס איז גיכער. מפני מה לבוש הוא אדרת אַ פיקסענע¹⁵? ויענה: ווייל עס איז וארעמער און גרינגער.

ג. שמעתי מאדנ"ע, בפשיטות, שאי-הלימוד ב"ניתל" אינו שייך ללימוד פנימיות התורה, ללימוד חסידות (לא אמר לי טעם על זה. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א).

אם הי' הצ"צ לומד ב"ניתל" — ווייס ניט דער עולם.

(6) ראה לקו"ש שם הערה 3: "בסה"מ תרפ"ז (קה"ת תשמ"א — נדפס ע"פ העתקה מוגהת ובהוספות בגכת"ק) לא נזכר ע"ד ענין הנ"ל בהשגח"פ. ואולי נשמט ע"י בעל המאמר מטעם הנ"ל, כיון שלא הי' שייך להמשך הענין (בהמאמר, אף שנאמר (וכידוע בנוגע לכמה מאמרים)."

(7) = מדוע דברתי זה בהמאמר חסידות — אינני יודע. בליל ר"ה...

(8) = (היתכן ש)חייל (יסתלק) מהחזית!

(9) לכאורה הכוונה שבעובדא זו שמעצמו ומאליו נדבר בהמאמר ע"ד השגח"פ, מהוה רמז וסימן שהעתקתו לחוץ לארץ היא בהשגחה פרטית, ע"פ הכוונה העליונה כו'.

(10) ב"היום יום" כ"ז כסלו: ג' דחנוכה. ובסה"ש תורת שלום ע' 84: ה' דחנוכה. — ועל זה כותב רבינו (לקו"ש חכ"ה ע' 413 הערה 74): וי"ל דבשניהם היו עניני גאולה (גם כפשוטם).

(11) "היום יום" שם.

(12) ראה גם רשימת היומן דחורף תרצ"ה (חוברת קעט). שיחת ט"ז תמוז תשט"ז (תורת מנחם — התועדויות ח"ז 106).

(13) ברשימה הנ"ל: ר"י צייטליש.

(14) = כיון שהוא טעים יותר .. מהיר יותר .. מחמם וקל יותר.

(15) = מעור שועל.

ד. אגה"ק (סימן כ') ד"ה איהו וחיוהי שכתבה אדמו"ר הזקן בימים שלפני הסתלקותו בכפר פיענא¹⁶ — הוגה ג' פעמים.

מה שכתב אדמו"ר הזקן בכפר פיענא בליל הסתלקותו ונתן להצ"צ — נשרף בשנת תרי"ז, ואינו מאמר דא"ח.

שאלתי: האם הי' זה מענין פ"נ או עניני נשיאות, ענין בית הרב. וענני: מער"י דאס (אאחד מג' הנ"ל. ואיני יודע איזה. מ"מ).

ה. אין לברר ע"ד שנת הולדת אדמו"ר הזקן מהקדמת השו"ע (ששם כתב אדמו"ר האמצעי שהי' אדמו"ר הזקן בן ל' שנים וכו'¹⁸. מ"מ), כי אדמו"ר האמצעי לא הי' מדייק בכמו אלה¹⁹. [20].

ו. בשנת תר"ס או תרס"א בשמח"ת — והי' יום ד' בשבוע (לברר עי"ז שיוודעים היום בשבוע — באיזה שנה חל שמח"ת ביום ד', תר"ס או תרס"א²¹) — אמר אדנ"ע:

אידען! היינט איז מיטואך. לא בכל יום ד' הערט מען דאס (הדברים דלהלן)²². כשם²³ שמצוה להניח תפלין בכל יום, שהוא מדאורייתא — כך מצוה להגביל שעה בכל יום לחשוב ולעשות בענין הדרכת בני הבית, ולהיות בונה בית.

ז. שבע־ברכות האחרונות של אדנ"ע — החתונה (בי"א אלול תרל"ה) התקיימה בעיר אַוורוטש מקום דירת כ"ק דודו אבי הכלה²⁴,

(16) דרמ"צ קע, א. וראה קיצורים והערות ע' מ (וע' קלט).

(17) = יותר מזה.

(18) ראה מכתב רבינו (אגרות־קודש חיי"ח ע' רפג): "מקור אחד שממנו משמע התאריך (של הולדת אדה"ז) תק"ז. . הקדמת בני רבינו הזקן להשו"ע שלו, ד"ה ואחר רוב שנים כו' "בהיותו בן שלשים שנה וכו' בק"ק מאהילוב" — שהשערה קרובה לוודאי שהיותו שם קשורה עם עליית כמה מחסידי הרב המגיד ממעזריטש לאה"ק ת"ו, שהי' בשנת תקל"ז".

(19) ראה גם מכתב הנ"ל. שיחת ש"פ שמות תשכ"ו.

(20) בגוכתי"ק בא כאן הקטע דלהלן:

הבעש"ט נולד ביום ח"י אלול. ועפ"י נוסחא אחת — בשנת תנ"ח. — וזכורני הר"ת נ'ח'ת, ח'ת'ן. (כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א).

והעביר על זה קולמוס. — ראה גם שיחה הנ"ל ס"א (לא, א-ב). ס"ד (לה, א).

(21) עפ"ז צ"ל שהי' בשנת תר"ס, שבה חל שמח"ת ביום ד'. וכן הוא (תר"ס) בכמה אגרות של אדמו"ר מהוריי"צ (וראה הנסמן באגרות־קודש שלו חיי"א ע' קפז).

(22) = יהודים! היום הוא יום רביעי. לא בכל יום רביעי שומעים דברים כאלה.

(23) נעתק גם ב"היום יום" — ככ טבת.

(24) קונטרס "חנוך לנער" ע' 10.

ועדיין לא באו אדנ"ע ומלויו לליובאוויטש — אמר אדמו"ר מהר"ש נ"ע דא"ח, ודבר עד"ז ע"ד ח"י אלול וכו'.

וסיפר²⁵, שהחסידיים הזקנים, בשם חסידי הרה"ק ר' מנחם מענדל מהאראדאק, היו אומרים שזה שעד כ"ו שנה הי' הבעש"ט איש פשוט (כי ביום מלאות לו כ"ו שנה נתגלה אליו מורו אחי השילוני), זהו שם הוי' העצמי כו'²⁶.

וע"פ מכתבו של הבעש"ט²⁷ שהתגלות מורו במלאת לו כ"ו שנה היתה ביום ח"י אלול תפ"ד, נמצא, שהבעש"ט נולד בח"י אלול תנ"ח. — וכן הוא ג"כ בא' מהמכתבים שלו²⁸, שנולד ח"י אלול תנ"ח²⁹.

ח. הרה"ק הר' מנחם מענדל מהאראדק — כמעט שלא הי' פעם א' באמירתו דא"ח שלא הי' מדבר ע"ד הבעש"ט, און אַ וארט פון מגיד. — כנראה, שהי' אצל הבעש"ט.

גם הרה"ק ר' נחום מצ'רנאבעל הי' אצל הבעש"ט.

ר' נחום האט³⁰ געפראָועט אז גלות, והבעש"ט האט עם געבעטען אף שבת — כאחד העניים. ר' נחום האט געמאַכט קידוש באַם בעש"ט. קידש אַף אַ גלעזעל. בעת הקידוש האט דער בעל שם מגלה אור עליו, איז אראגעפאַלען הכוס ונשבר. ליל ש"ק ויום ש"ק תבע אצלו הבעש"ט מה ששיבר הכוס, גרם היזק וכו', עד שהרבנית אמרה לו: ואס³¹ וילסטו פון עם, אַ איד אַ ארעמאַן וכו'. ויענה

(25) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ג (לב, ב ואילך): "בשבעת ימי המשתה מחתונת כ"ק אאמו"ר הרה"ק .. אמר כ"ק אאמו"ר הרה"ק וכו'". ובהמשך הענין, בשם אביו (הצ"צ), שחסידי האראדאק היו מספרים ריבוי מעשיות ששמעו ממנו מה שקיבל אודות הבעש"ט קודם שנתגלה ואופן ההתגלות שלו, וקיבוץ התלמידים, וכל מה שעבר עליו.

(26) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ד (לה, ב), ששנות חייו של הבעש"ט הם ב"פ כ"ו ופ"א עשר. כ"ו הראשונים — במספר שם הוי' הנעלם, ולכן הי' נסתר, וכ"ו האחרים — כמספר שם הוי' הגלוי, ולכן הי' בהתגלות. אלא כדי שיוכל להתגלות, הי' צריך לעבור הסדר דעשר ספירות, שזהו עשר השנים שבינתיים.

(27) נדפס ב"התמים" ח"ג ע' יד.

(28) נדפס שם ח"א ע' יט.

(29) ראה שיחה הנ"ל ס"א (לא, א).

(30) = ר' נחום ערך אז גלות. והבעש"ט הזמינו לשבת — כאחד העניים. ר' נחום קידש אצל הבעש"ט. קידש על כוסית. בעת הקידוש גילה הבעש"ט אור עליו, ונפל הכוס ונשבר.

(31) = מה רצונך ממנו, יהודי עני וכו'.

הבעש"ט: אַ³² שיינער ארעמאַן, זיינע קינדער ועלען פארען אַף זילבערנע קאַראַטען.

אדמו"ר הזקן האט אויסגערעדט³³ ר' מאטעל'ען מצ'רנאבעל (כנו של ר' נחום הנ"ל) בעד ההנהגה בעשירות וכו'.

גם הצ"צ לא הי' שבע רצון ביותר מזה. והי' אומר: ואס³⁴ נעמען זיי זאך איבער. אַלץ אַפן זיידענ'ס חשבון. — הצ"צ אמר זה על הנהגת נכדו של הר"נ מצ'רנאבעל — ר' יעקב ישראל מטשערקאס וכו'.

ט. כשנפגשו אדמו"ר האמצעי ור' מאטעל מצ'ערנאבעל — אמר ר' מאטעל לאדמו"ר האמצעי³⁵: "יוקח נא מעט מים"³⁶ (היינו, שיאמר רק אביסעל תורה?). ויענהו אדמו"ר האמצעי: "יוקח נא מעט מים". דער ואס ויל ניט לערנען, בעט, לכל הפחות, מעט מים³⁷.

אפשר שהי' מאורע זה בעת החתונה של אדמו"ר האמצעי. והא דעפ"ז צ"ל שהי' נוכח גם אדמו"ר הזקן — אין זה סתירה כלל וכלל שיאמר אדמו"ר האמצעי דא"ח.

י. פעמים צריך הי' להזכיר את אדמו"ר האמצעי ע"ד אכילה ושת' ושינה.

אמר אדמו"ר הזקן אַז³⁸ דאס איז ער בטוח שאין צריך להזכיר אותו (את אדמו"ר האמצעי. מ"מ) ליינגען "והוא רחום" מאנטאג און דאנערשטאג און "יעלה ויבוא", וארעם אַז ער דאַוענט, זעהט ער די ענינים למעלה. אבער די מתיקות פון תפילות שבת — ואלט מען געדאַרפט אַ עומד על גביו.

(32) = עני נאה (נכבד), בניו ירכבו על מרכבות של כסף (והיינו, שנהגו בעשירות, כדלקמן בפנים).

(33) = הוכיח.

(34) = מה הם מתגאים. הכל על חשבונו של הסבא.

(35) ראה גם סה"מ תשי"א ע' 240 (נתבאר בשיחת אחש"פ תשכ"ג).

(36) לשון הכתוב — וירא יח, ד.

(37) אולי הכוונה: בפסוק הנ"ל נאמר "יוקח נא מעט מים", היינו, שמדובר אודות מי שצריך לבקש ממנו שיקח מים (כיון שמצד עצמו אינו רוצה), ואז מבקשים שיקח — לכל הפחות — "מעט מים".

(38) = בטוח הוא שאין צריך להזכיר את אדמו"ר האמצעי (בעת דביקותו בתפלתו) ע"ד אמירת "והוא רחום" הארוך בשני וחמישי, ו"יעלה ויבוא" (בר"ח), כי, בעת תפלתו, רואה את הענינים למעלה. אבל (מצד) המתיקות ותפלות שבת — הי' צורך בעומד על גביו.

ובשעה שהי' אדמו"ר האמצעי מתפלל לא הי' ניכר כלל תנועות חיצוניות. לפעמים הי' נופל טליתו מראשו על כתפיו.

בין מנחה לנעילה — ביוהכ"פ — הי' אדמו"ר האמצעי יושב בשטריימעל³⁹. וזה לא עשו לא אדמו"ר הזקן ולא הצמח צדק. ואם ישאלו פאָרוואס? — גם על זה ענה אדמו"ר מהר"ש נ"ע אַז⁴⁰ מ'וויל אַלץ ויסען וכו'.

יא. את אדמו"ר הזקן אסרו והובילוהו יום ה' ערב — אור ליום ועש"ק — ובש"ק לא נסעו⁴¹, כי נשברה די⁴² אַקס, דערנאך געפאַלען אַ פּערד.

ואמר על זה אדמו"ר הזקן: צווחין אף עקתינן, אַז די אַקסין האבען געשריען. עכ"ל⁴³.

בקשוהו את אדמו"ר הזקן שיוליכו, לכל הפחות, את העגלה מן הדרך לצדדין — וארעם⁴⁴ דער ואגען האט זיך ניט גערירט פון ארט — והסכים.

וזוהו א' מהג' פעמים שעל זה כיון אדמו"ר הזקן באמרו: דריי⁴⁵ מאל אין לעבען איז עם אויסגעקומען למעלה מן הטבע.

בשנת תקע"ב במלחמת נפוליון, כשברחו מלאדי, ובכואם לפרשת דרכים הי' נשען אדמו"ר הזקן על מקלו בדביקות ואחרי כן הי' מורה הדרך⁴⁶ — הי' חילוק אם הי' נשען וידו השמאלית למטה, או להיפך. ולפעמים הי' מורה הדרך פון ואגען⁴⁷.

יב. הצמח צדק, לסוף ימיו נשא משקפים, אבל לא על עיניו אלא רק על מצחו, כי לא הי' זקוק למשקפיים לצורך הראי', ונשאם רק מפני עין הרע.

(39) להעיר גם מסה"ש תרצ"ז ס"ע 163.

(40) = כאשר רוצים לדעת הכל וכו' (מזקינים מהר). — ראה גם שיחה הנ"ל סי"ג (מג), (א).

(41) ראה גם שיחה הנ"ל ס"ז (לח, א).

(42) = נשברה אופן העגלה, ואח"כ (כשתיקנו את העגלה) מת הסוס.

(43) ראה גם הערה בשיחה שם.

(44) = כי העגלה לא זוה ממקומה.

(45) = שלש פעמים בחייו נודמן לו למעלה מן הטבע.

(46) ראה שיחת ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג ס"ד (לקו"ד שם יד, ב).

(47) = מהמרכבה (בישבו בה).

ג. המעות שהיו גובים — בימי מאסר הא' של אדמו"ר הזקן לצורך הפד"י — היו ניתנים לפקדון בידי הנאמן שבכל עיר ועיר⁴⁸, ונתקבץ כסף רב. — ולדוגמא: ר' אהרן מסטאראשעלע, שגם הוא נסע לקבץ כסף, אסף מאה אלף ר"כ (= רובל כסף).

כשיצא אדמו"ר הזקן מהמאסר, ולא הוצרכו לקחת הכסף מידי הנאמנים לצרכי הפד"י — והכלי כסף וזהב וכן בנדוניא של האברכים (שנתנו עבורם שטרי מכירה ופתקאות שיוכלו לגבותם בעת הצורך) לא באו גם לידי גוביינא — ואז לקח אדמו"ר הזקן כסף המעמד של בית-רבי, וכן כסף המעמד דארץ ישראל, וחלק מכסף הנגבה לצורך הפד"י, ושלח לארץ ישראל [ועל זה הקפיד ר' אברהם מקאליסק על שלא שלח כל כסף הפד"י לארץ ישראל], וחלק — מכסף הפד"י — החזירו לנותנים.

הועד החליט שבני בית רבינו לא יקחו חלק בכל עבודה זו.

יד. שר בבית הסוהר — בפעטראפּאָלּאָוסקי קרעפּאסט — הי' בא מזמן לזמן לראות את שלום אדמו"ר הזקן. שאלהו מה להביא לו לאכול, ויאמר: איינגעמאַכץ⁴⁹. כשהביא השר האינגעמאַכץ, אמר לו אדמו"ר הזקן שחפץ שיהי' משל יהודי. ובהחזירו לו האינגעמאַכץ, נתן לו גם פתקא ועלי' כתוב "שמע ישראל הוי' אלקינו וגו'" — (כך דייק כק"ש פעמים בדברו. מ"מ) — כשבאה הפתקא לפני הצענזור, הרשה למוסרה. וכן באה ליד ר' מרדכי ליעפלער. זמן רב לא הבינו פירושה. אח"כ אמר ר' מרדכי שמבין הוא כונת אדמו"ר הזקן בזה. (על שאלתי מה היא, לא ענה. מ"מ).

(48) פרטי הדברים בזה — בשיחה הנ"ל ס"ז (יז, ב ואילך) ע"ד החלטות הועד שניהל כל הנוגע להצלת אדמו"ר הזקן: "כל אחד מאנ"ש ישמור לשלם המעמדות של החזקת בית רבי, וקופת אחינו שבאהק"ת ת"ו", "כל אחד מאנ"ש יעשה רשימה מכלי כסף וזהב ותכשיטין שיש לו", "בכל קיבוץ ומושב מאנ"ש יבחרו נאמן אשר .. אליו יביאו כספי המעמדות הנ"ל והרשימות הנ"ל"; "פלוגה ב' יסעו בכל המדינה לקבץ כספים לצרכי הפד"י .. אופן הקיבוץ .. א) כסף מזומן, ב) יבקרו את כל הרשימות (מכל כלי כסף וזהב, תכשיטין וכל דבר יקר הנמצא אצל כל אחד מאנ"ש) .. ויקחו מבעלי החפצים שטרי מכירה על החפצים, ויודיעום אשר באם ח"ו יעבור איזה זמן וכ"ק רבינו יהי' עוד תפוס, מחוייבים כולם להביא את כל הנ"ל להיות למשמרת ביד הנאמן, אשר באם יודרש כספים לא יהי' שום מניעה. ג) באותו מעמד יעשו רשימה מכל כספי הנדוניא הנמצא אצל אברכי אנ"ש, ויקבלו אצלם פתקאות אשר על ידם יוכל הנאמן לקבל ההשלשות כל כספי הנדוניא וכו'".

(49) = ריבה, מרקחת (צנון, דבר חריף, מרוקח בדבש (כתבי הרח"א ביחובסקי ע' סח)). — וראה גם בית רבי ח"א פט"ו.

חסידים היו מספרים אודות הזמן שישב אדמו"ר הזקן בהמאסר, אַז⁵⁰ מ'האט אריינגעבראַכט אַ קואַרט, ומים היו תמיד בחדרו, און ברויט, וזה הי' מאכלו. בש"ק הי' ג"כ מביאים לקדוש ביַעְרֵי⁵¹ או מצַד.

*

טו. מהנהגות כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א:

הפטורת ויצא: "ועמי תלואים"⁵² עד "ובנביא נשמר"⁵³. הפטורת וישלח — חזון עובדי'.

במוצאי שבת חנוכה — תחלה הבדלה, אח"כ הדלקת נר חנוכה, ואח"כ אמירת "ויתן לך"⁵⁴. עש"ק — הדלקת נר חנוכה, ואח"כ נר שבת⁵⁵. אחר הדלקת נר חנוכה — יושב אצל הנרות חצי שעה⁵⁶.

וסיפר:

אדנ"ע הי' מברך נר חנוכה בין מנחה למעריב⁵⁷. יושב בסמוך להם (לנרות חנוכה) חצי שעה, קרה שהי' כותב אז. הי' לומד גמרא בסמוך להם. — זה (לימוד גמרא סמוך לנרות חנוכה) הי' ג"כ, אבל אחר החצי שעה, שגם אז היו הנרות דולקים, כי הי' חפץ שידלקו 50 מינוט⁵⁸, עד שפעם ציוה שיוסיפו שמן כדי שידלקו שיעור זה.

הי' מדליק נר חנוכה בבית אמו נ"ע, כל הח' ימים, אלא שבעש"ק לא הי' מחכה שם החצי שעה, אלא חוזר מיד לביתו. אבל במוצש"ק מתעכב שם החצי שעה.

פאַרבריינגען — לא הי' בחנוכה בהשתתפותו, אלא שהי'

(50) = שהכניסו (לחדרו) ספל .. ולחם.

(51) = בירה, או תמד.

(52) הושע יא, ז.

(53) שם יב, יד. — וראה גם "היום יום" ז' כסלו: "הפטורה: ועמי — תלמי שדי. ויברח

יעקב — ובאשה שמר".

(54) ראה גם "היום יום" כו כסלו. ומוסיף: "בביהכ"נ נ"ח קודם הבדלה".

(55) ראה שם כה כסלו (יום ששי): "מנחה, נר חנוכה, נר שבת".

(56) ראה שם (מ"חזנוכה. צ"ג. ריגא"). ומוסיף: "לכד מועש"ק שלא הי' מתעכב חצי שעה".

וראה לקמן בפנים.

(57) הדעות בזה — ראה טושו"ע סתרע"ב ונ"כ.

(58) ראה גם מכתב רבינו — אגרות-קודש ח"י ע' קנג.

משוחח עם הקינדער, וכן הי' מקציב בשבילי זמן יותר על הרגיל.
נותן דמי חנוכה — מעות — בנר הד' או הה'59.

במוצש"ק — מדליק נר חנוכה אחר הבדלה וקודם אמירת ויתן
לך.

לא הי' מדייק בהעמדת המנורה בפתח החדר שיהי' מדרום
לצפון או מזרח ומערב60.

(59) ראה גם "היום יום" כ"ח כסלו — מ"חננו" צ"ג.

(60) אף שבבית הכנסת מסדרין כנרות המנורה (רמ"א או"ח סתרע"א ס"ז)*.

(* ובהערת רבינו (ס' המנהגים ע' 70 הערה 5): "וצ"ע מפני מה גם בבית אין מהדריין ע"ז
אם באפשרי הוא".